

# Motion till riksdagen

1987/88:Ub637

av Jörn Svensson och Bertil Måbrink (vpk)

om bättre kritisk-analytisk skolning för journalister

---

Efterspelet till mordet på Olof Palme gav upphov till ett flertal viktiga erfarenheter. Inte minst gäller detta press och andra massmedia. Delvis överraskande brister och problem blottades.

En fri och kritisk press är ett fundament i ett demokratiskt statsskick. De svenska tryckfrihetsförordningarna genom tiderna har givit uttryck för denna grundläggande hållning.

Informations- och tryckfriheten gäller i förhållande till dem som har makten. Friheten har ett djupare syfte: att medborgarna skall kunna åtnjuta den insyn och information som är nödvändig för att det demokratiska statsskicket skall få ett innehåll för dem och de demokratiska fri- och rättigheterna skall kunna utövas. En fri journalistik vilar alltså inte bara på förutsättningen av en för journalisterna definierad rätt att uttrycka sig fritt. Den förutsätter också att denna rätt utövas på ett sätt som inte innebär att man underkastar sig makten, går dess ärenden eller medvetet underbygger stämningar som makten själv vill underblåsa för sina syften.

Erfarenheterna från Palme-mordets efterspel visade klart att det i nämnda avseende finns allvarliga brister i journalistiken. Främst visade sig detta i dess förhållande till myndigheter, makt och auktoriteter. I stället för en kritisk och eftersökande hållning dominerade ett slags allmän nationell samling kring auktoriteter. Nära nog alla uttryckte sig i en anda som styrdes av maktens representanter. Massmedia trappade i själva verket upp prestigen hos dessa genom att suggestivt förse dem med en personlig lyster.

Detta fick två omedelbara, farliga verkningar. Ett flertal falska föreställningar och styrda uppgifter spreds och gavs auktoritet, trots att en rimlig vakenhet borde ha givit varning (exempel: den holmériska revolverhistorien). Detta bidrog i sin mån till att en allvarligt misskött myndighetsutredning kunde fortsätta under lång tid. Likgiltighet eller okunskap i rättsfrågor medverkade också till att pressen intog en "neutral" eller accepterande hållning till rättsligt felaktiga åtgärder.

En annan konsekvens var att grupper och kategorier av oskyldiga och försvarslösa misstänkliggjordes på ett ofta urskillningslöst sätt. Fenomenet ger obehagliga associationer till vissa historiska exempel (Dreyfus-syndromet). Vad som särskilt föll i ögonen var oförmågan att tänka i alternativa banor. Det gällde att vara först med den senaste sensationen, som kunde öka misstankarna mot den utpekade personkategorin.

I stället för en sund misstro mot makten visade man ovilja och misstänksamhet mot dem som ifrågasatte makten. Situationen skapade en auktoritetstro och ett välförhållande till makten, som vanligen bara uppträder i krigshot, när "fosterländsk samling" är särskilt påkallad.

Alla i massmediavärlden reagerade naturligtvis inte likadant. Det fanns ifrågasättanden och distans. Så visade TV-media i många delar en större försiktighet. Men slagsidan var massiv – och vem som drog fördel av detta var alltför uppenbart.

Till problematiken hör också hanteringen av s. k. läckor till massmedia. Läckor från myndigheter är förvisso ofta mycket värdefulla och kan tjäna insynen. Men också här måste en starkare distans till uppgifter hållas. Avsiktliga läckor och styrd ryktesspridning från myndigheter och maktcentra har blivit alltmer omfattande och raffinerade. Det hela har utvecklats till en inflytelserik styrningsapparat för att främja olika intressen i det internationella politiska propagandakriget. I efterspelet till Palme-mordet har den svenska journalistiken inte visat sig riktigt vuxen att möte detta. Uppenbarligen frågar man inte i tillräcklig grad var en läcka kommer ifrån, vems syften den tjänar och i vilket sammanhang den ingår. Det har funnits en tendens till att läckage och annan tillgång till information sker inom ramen för ett sorts förtrolighetsförhållande mellan informatör och journalist, som lätt antar en betänklig karaktär, när informatören är en inflytelserik myndighet eller myndighetsperson. Journalisten blir endera språkrör eller faller in i rollen som beundrande kuliss.

Den här berörda problematiken är av största betydelse för informationslivet i demokratin. Problemen kan självklart aldrig mötas med regler eller föreskrifter. De kan bara mötas i en kritisk och hederlig diskussion bland journalister och medborgare. Vad demokratiska beslutsfattare kan göra är att skapa utrymme för sådan kritisk analys och diskussion, t. ex. inom ramen för journalistutbildningen. Det är på den nya generationen journalister ansvaret främst kommer att vila.

## Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om vikten av en vidgad analys och diskussion i den journalistiska utbildningen.

Stockholm den 26 januari 1988

*Jörn Svensson (vpk)*

*Bertil Måbrink (vpk)*